

УДК 332.133.6

**Носенко Д.К.,
аспірант,
Запорізький національний технічний університет**

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Постановка проблеми. Економіка будь-якої країни може бути конкурентоспроможною на світовому ринку тільки за наявності потужної інноваційної складової. Як показує практичний досвід економічно розвинутих країн, саме формування і розвиток інноваційного потенціалу регіону здатні забезпечити високу конкурентоспроможність економіки країни. Отже, необхідним є створення інституційних умов та структур, які зможуть забезпечити розвиток інноваційної діяльності. Побудова такої інфраструктури передбачає створення національної інноваційної системи та її складових – регіональних інноваційних систем (РІС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним проблемам створення, функціонування національних і регіональних інноваційних систем присвятили свої наукові праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Надьон Г., Буняк Н., Дегтярьова І., Яремко Л., Третяк В., Csizmadia Z., Грош А., Мартін Р., Войницька Е., Портер М. Одночасно, в публікаціях вітчизняних вчених майже не висвітлюється досвід формування інноваційних систем в регіонах розвинутих країн, який міг би стати корисним прикладом і для України.

Постановка завдання. Мета статті - визначити особливості формування та функціонування РІС в розвинутих країнах Європейської спільноти, проаналізувати основні характеристики даних зарубіжних інноваційних систем та на цій основі запропонувати шляхи удосконалення розвитку РІС в регіонах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах зростання глобалізації економік більшості країн світу одним з головних чинників забезпечення високого рівня конкурентоздатності як регіонів, так і країни в цілому, на нашу думку, є формування ефективно діючої регіональної інноваційної системи.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває вивчення зарубіжного досвіду створення РІС, особливо в тих країнах, які змогли побудувати конкурентоспроможну економіку та стати членами Європейського Союзу.

Розвинуті країни світу приділяють значну увагу розвитку інновацій. Надьон Г. О. виділяє такі основні світові тенденції розвитку інноваційної діяльності:

- проблеми освоєння інноваційних технологій у промисловості є ключовими для більшості розвинутих країн;
- інтелектуальний продукт досліджень є першоосновою виробничих інновацій;
- розвивається ринок технологій і ліцензій;
- виробничо-технологічний сектор світової економіки та промисловість, особливо у сфері високих технологій, стають глобальними за своїм змістом. Розроблення високих технологій, виробництво на їх основі високотехнологічної продукції та послуг, вихід з ними на світові ринки, розширення міжнародної інтеграції в цій сфері стали для більшості промислово розвинутих країн Західної Європи, США, Японії та ін., важливою стратегічною моделлю та основою економічного зростання [3, с. 248].

На сьогоднішній день США, Японія, Китай, країни Західної Європи створили національні інноваційні системи з метою забезпечення високої конкурентоспроможності своїх економік. Так, наприклад, основою національної інноваційної системи США є 150 великих університетів, які займають перші місця в світових рейтингах [1, с. 165]. Проте, як зазначає Дегтярьова І. О., досвід цих країн засвідчив неефективність централізованої інноваційної політики та, водночас, позитивні результати від створення потужних регіональних інноваційних систем [2, с. 2].

Для РІС в успішних регіонах характерні наступні особливості:

- економіка: вищий, ніж середній показник ВРП на душу населення в у порівнянні з іншими регіонами, сильна експортоорієнтованість, високий рівень підприємницької діяльності, диверсифікована структура промисловості, значна частка високотехнологічних галузей промисловості, значні ресурси та кваліфікований людський капітал;
- сектор науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР): переважання приватних коштів в структурі витрат на НДДКР, регіон є одночасно виробником власних технологій і користувачем зовнішніх технологій з домінуючою першою складовою;

– інфраструктура для проведення НДДКР: сильні та диверсифіковані установи, що здійснюють НДДКР, та установи-посередники між ринковими потребами підприємств та наукою;
 – соціальні мережі: стійкі відносини і взаємодія між учасниками інноваційної діяльності: зв'язок між підприємствами, промисловістю і установами, що займаються НДДКР.

У зв'язку з тим, що Україна обрала стратегічним напрямком розвитку зовнішньополітичний курс на інтеграцію з Європейським Союзом, вважаємо за доцільне в даній статті розглянути досвід трьох європейських країн – Польщі, Швеції та Угорщини.

В Польщі, в Гданському інституті ринкової економіки [8, с. 3] було проведено дослідження регіональних інноваційних систем, приклад якої наведено на рис. 1. Згідно з ним, можна виділити такі сильні сторони РІС:

- діяльність, спрямована на фінансову (в основному зі структурних фондів) підтримку інноваційної діяльності;
- наявність фінансових інструментів для підтримки НДДКР;
- зростаюча обізнаність та інноваційна культура підприємств, установ та місцевих органів влади;
- зростання кількості інноваційно активних підприємств (збільшується рівень витрат на НДДКР та рівень зайнятості в цій сфері);
- зростання кількості установ з підтримки інновацій та установ з підтримки бізнесу;
- високий конкурентний потенціал фірм в деяких (традиційних для Польщі) галузях: харчової промисловості, галузі машинобудування та деревообробної промисловості;
- зростаюча кількість товарів і послуг інноваційного характеру;
- високий рівень активності бізнес-середовища;
- поліпшення доступу фірм до трансферу технологій на регіональному, національному та міжнародному рівнях;
- зростання частки експорту з високим ступенем переробки товарів;
- реалізація європейських проектів, пов'язаних з інноваційним розвитком;
- динамічний розвиток сектора малого і середнього бізнесу.

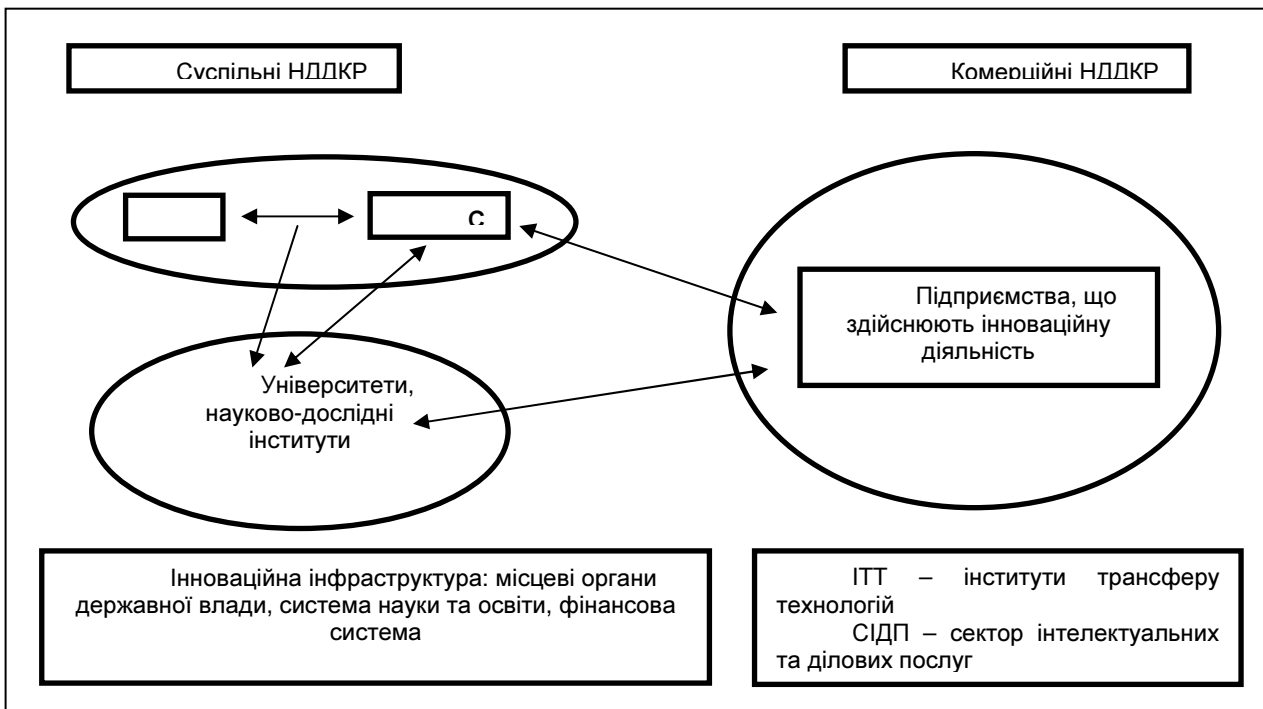

Рис. 1. Структура регіональної інноваційної системи в Польщі, регіон Померанія [8, с. 5]

Між тим, необхідно також окреслили деякі слабкі сторони РІС Польщі: кваліфікація деяких співробітників установ НДДКР є занадто низькою з точки зору їх здатності брати участь у підвищенні інноваційної діяльності; обмежені можливості співпраці з науково-дослідними установами та іншими підприємствами; застарілі технології та технічне обладнання багатьох підприємств; обмежена кількість стимулів для інноваційної діяльності (без значних податкових пільг або інвестиційної підтримки); обмеженість власних коштів підприємств для інвестування в інноваційну діяльність [5, с. 9].

В регіональній економіці іншої країни-члена Європейського Союзу – Швеції, значну роль відіграють три сфери економіки: харчова промисловість, сфера наукових досліджень про життя та сфера розваг (що

включає в себе кіноіндустрію, індустрію комп'ютерних ігор та індустріях мобільних технологій) [6, с. 562]. Саме на розвиток цих сфер спрямована регіональна політика місцевих органів влади.

Для підтримки інноваційної діяльності підприємств та організацій трьох провідних галузей в РІС Сконе, провінції Швеції, були створені три програми Medical Valley Alliance, Skane Food Innovation Network, Media Evolution, що таргетують відповідні галузі [7, с. 13].

Medical Valley Alliance (MVA) започаткована в середині 1990-х років як кластерна ініціатива, метою якої було стимулювання зміцнення зв'язків між університетами та промисловістю, а також укріплення двосторонніх відносин (Швеції та Данії) в області наукових досліджень про життя. В рамках цього проекту об'єдналися провідні шведські та данські науково-освітні установи Люндський університет та Копенгагенський університет, три найбільші фармацевтичні компанії регіону та державні структури, які відповідальні за регіональний розвиток обох країн. На сьогоднішній день значна увага MVA приділяється збільшенню рівня інтеграції між двома регіонами і стимулюванні прикордонного співробітництва, існує співпраця з кластерами в Японії, Канади та Південної Кореї, яка допомагає іноземним фірмам встановлювати контакти з місцевими компаніями або брати участь в організації бізнес семінарів та конференцій.

Ще раніше, в середині 1980-х років, була створена Skane Food Innovation Network (SFIN), головним завданням якої було підвищення міжнародної конкурентоспроможності харчової промисловості, в основному через встановлення зв'язків з іншими галузями промисловості та науки – машинобудівної, логістичної, наукової, пакувальної. В центрі уваги також є створення мереж між суб'єктами інноваційної діяльності. Зокрема, працює десятирічний проект розвитку інновацій в харчовій сфері, який фінансується консорціумом державних суб'єктів (в першу чергу, шведським урядовим агентством по інноваціям Vinnova), Люндським університетом та кількома харчовими компаніями в Сконе. Основними цілями є зміцнення мереж зв'язків в економіці Сконе між промисловими та науковими колами, розвиток і стимулювання інновацій.

Остання організація, Media Evolution (ME), була створена в 2004 році та працювала до 2009 р., одним з головних ініціаторів була одна з великих телекомпаній Швеції – Scandvision. Ключовим завданням цього об'єднання було зміцнення зв'язків між традиційними та новими медіа, служити місцем зустрічі для учасників, що зосереджені на виробництві, споживанні та розподілі нових медіа-продуктів. Також завданнями організації є підвищення кваліфікації працівників галузі, встановлення соціальних мереж (наприклад, проведення ярмарок, конференцій, семінарів) та доступ до венчурного капіталу (інкубатори, венчурні фонди тощо).

В Угорщині, одним з перших регіонів, в якому на основі міжнародного досвіду функціонування РІС, була підготовлена стратегія вдосконалення інноваційної системи була Західна Трансданубія [4, с. 239]. Ця стратегія була спрямована на середньостроковий десятирічний період, метою якої було підготовка та ефективне управління нової РІС та мережі. Її основними завданнями були:

- створення нових установ для системи інновацій та вдосконалення існуючих, а також їх інтеграції в мережу;
- підвищення інноваційної діяльності бізнесу через організаційні програми стимулювання інновацій;
- забезпечення додаткової підтримки діяльності з виробництва наукомісткої продукції та продукції з високою доданою вартістю.

Прикладом для України може служити те, що для реалізації вищезазначеної стратегії були створені декілька організацій. Координаторами першого етапу реалізації інноваційної стратегії виступили West Pannon Regional Development Council (WPRDC) та West Pannon Regional Development Agency (WPRDA). В результаті реалізації стратегії та пріоритетної політики уряду Угорщини щодо децентралізації влади, в кінці 2004 р. разом з чотирма іншими регіональними організаціями WPRDA заснувала West Pannon Regional Innovation Agency (WPRIA), а вже у першій половині 2005 р. з подальшим об'єднанням була створена West Pannon Regional Innovation Council (WPRIC) [4, с. 241].

Підводячи підсумок, за 13 років прямих іноземних інвестицій в Західній Трансданубії були введені нові технології та нові методи управління, збільшили кваліфікацію місцевої робочої сили та підвищився рівень інноваційного потенціалу. Завдяки цьому, в регіоні, на відміну від інших територій Угорщини, створились нові організаційні моделі: промислові парки, інноваційні центри та інкубатори, нові форми діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, кластерні організації для посилення співпраці тощо.

Отже, на нашу думку, можна виділити загальні позитивні риси вищенаведених РІС, досвід яких можуть застосувати на практиці і регіони України:

- велика роль науково-дослідних установ і університетів в інноваційній діяльності;
- створення, за участю місцевих органів влади, організацій, які об'єднують в собі як підприємства, які займаються інноваційною діяльністю, так і наукові установи, які можуть виконувати роль виробника інновацій;
- в кожній із розглянутої РІС значна увага приділяється державній підтримці інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, зокрема через механізм податкових пільг;

– можливість створення нових структур – промислових парків, інноваційних центрів, інкубаторів тощо;

– запровадження програм з розвитку інновацій в тих галузях промисловості, в яких регіон має високий конкурентний потенціал;

– встановлена тісна мережа зв'язків між суб'єктами інноваційної діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вищезазначені особливості створення та функціонування РІС в зарубіжних країнах, можна зробити висновок про те, що розвиток інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу повинен стати одним з пріоритетних напрямків розвитку регіональної економіки. Необхідним є, як це довела зарубіжна практика, і створення організацій по інноваціям як важливої структурної одиниці ефективного функціонування РІС.

Бібліографічний список

1. Буняк Н. М. Зарубіжний досвід формування національних інноваційних систем / Н. М. Буняк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2011. – № 2. – С. 164-169.
2. Дегтярьова І. О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: вітчизняний та зарубіжний досвід застосування / І. О. Дегтярьова // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – № 1. – С. 1-8 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10diovdz.pdf>
3. Надьон Г. О. Зарубіжний досвід формування національних інноваційних систем / Г. О. Надьон // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 3. - Т. 2. – С. 247-252.
4. Csizmadia Z. Regional innovation system in West Transdanubia / Zoltan Csizmadia, Andras Grosz // Region: Economics and Sociology. – 2011. – № 3. – С. 231-246.
5. Kondratiuk-Nierodzinska M. Regional innovation system analysis in Podlasie, Poland / M. Kondratiuk-Nierodzinska, R. Ciborowski, P. Piatkowski [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.baltic.org/files/145/WP1_RIS_analysis_Podlaskie.pdf
6. Martin R. Regional innovation policy beyond «Best Practice»: Lessons from Sweden / R. Martin, J. Moodysson, E. Zukauskaitė // Journal of the Knowledge Economy. – 2011. – № 4. – С. 550-568.
7. Martin R. Comparing knowledge bases: on the organization and geography of knowledge flows in the regional innovation system of Scania, southern Sweden / Roman Martin, Jerk Moodysson [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.circle.lu.se/upload/CIRCLE/workingpapers/201102_Martin_Moodysson.pdf
8. Regional innovation system in the Pomerian Province of Poland / [Wojnicka E., Rot P., Tamowicz P., Brodzicki T.] [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://128.118.178.162/eps/other/papers/0503/0503003.pdf>

Анотація

В статті визначено особливості формування та функціонування регіональних інноваційних систем в Польщі, Швеції та Угорщині. Проаналізовано основні характеристики зарубіжних інноваційних систем. На основі аналізу зарубіжного досвіду запропоновано шляхи удосконалення розвитку РІС в регіонах України.

Ключові слова: регіональна інноваційна система, інноваційна діяльність, інфраструктура, промисловість, технології, науково-дослідні установи.

Аннотация

В статье определены особенности формирования и функционирования региональных инновационных систем в Польше, Швеции и Венгрии. Проанализированы основные характеристики зарубежных инновационных систем. На основе анализа зарубежного опыта предложены пути усовершенствования развития РИС в регионах Украины.

Ключевые слова: региональная инновационная система, инновационная деятельность, инфраструктура, промышленность, технологии, научно-исследовательские организации.

Annotation

In the article the features of the formation and functioning of regional innovation systems in Poland, Sweden and Hungary. Analyzed the main characteristics of foreign innovation systems. Based on an analysis of international experience suggests ways to improve the development of RIS in the regions of Ukraine.

Key words: regional innovation system, innovation, infrastructure, industry, technology, research organizations.